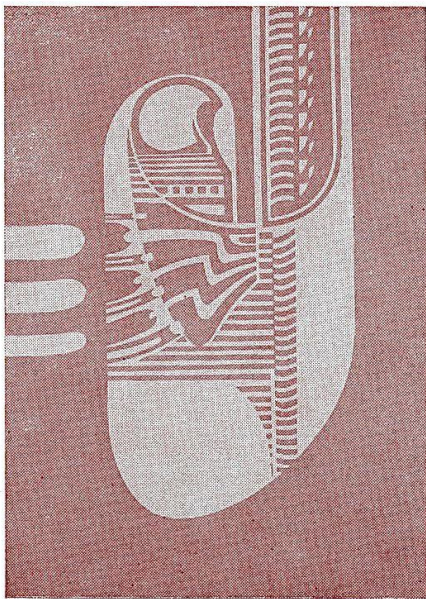

zom, sukobom dva jezika, preokreće se u jezik izvora, jezik prvotnog, prvobitnog, jezik početnog. Tragajući za izvorom pesnik traga za jezikom kao poezijom. Svođenje para jezik/jezik kao poezija završava se na jednom temeljnijem, prvobitnijem paru: jezik izvora/izvor jezika. Ako pomišljamo na utisak i spoljašnja sagasja ovom izvornom jeziku, tada je neosporno da se Milidragovićeve pesnička reč očituje kao izvorna, sveža, neočekivana, bistra, pitka i duboka. Iza nje je *ono-biti* čoveka. U jeziku kao poeziji leži ljudska »opstojnost«. No, čini mi se, da se Milidragovićev ogranak dopunjuje i nečim što je bitno povratno. To povratno, koje se, pre svega, odnosi na Milidragovićevo zapućivanje od pesničkog kazivanja retoričkog reda, odigrava se kao dvostruka obmana; S jedne strane, obmana da je pesnički govor nešto više od »smeća besedništva« i, s druge strane, da je on »nepotrošivi jezik«. Neosporno je da je jezik nepotrošiv samo onda kada prihvatimo da je on u temelju figurativan. Niče je još insistirao na metafori kao temelju na kojem počiva i iz kojeg ističe jezik. Bitna dvosmislenost Milidragovićeve pesničke reči upućuje na svoj metaforski retorički koren. Ono što tada ostaje kao zadatak, — to je izgraditi sopstvenu retoriku. Milidragović sve intenzivnije radi na tome, čak i nesvesno, motivisan potrebom da se izbavi labirinta razorene i neupotrebljive stare retorike u pesničkom kazivanju, ali pri tom opterećen opasnim teretom svoje dvostruke samoobmane. Uveren da stremi nečemu što je »iza leđa« jeziku, on odviše otvara mo-

gućnost da izgubi i sam jezik. Istina je: što nam je nešto bliže to nam je nevidljivije. I belina, ćutanje, temeljno pripadaju pesničkom jeziku, štaviše, tu je neprikosnoveno reč o izvornoj *metafori* samog jezika kao poezije. Utemeljiti pesnički jezik i poreći ga na razvalima »istrošenog jezika«. Povratnost je očita. No, ona Milidragovića može skupo da košta, utoliko što će njegov pesnički napor završiti zaista u vrleti, ali u jednoj nedelotvornoj vrleti konačnog, iscrpivog i iscrpljenog. Kraj je već vidljiv, a uspinjanje bi tek trebalo da započne.

Konačno, ono što ostaje kao zadatak jednom drugom i drukčijem čitanju, čitanju koje korača koracima od sedam milja s jednog planinskog vrha na drugi, čitanju koje bi Milidragovićevom poetskom tekstu dalo pravičnu meru značenja, jeste otkriti neporecivo postojeći i samoprikriveni žižak, drugu »munju jezika«, koji bespuće konačnosti pretvara u beskonačnu otvorenost smisla svake poezije i pesništva kao takvog.

damnjan antonijević

KO SU SATRITELJI

„knjiga o satriteljima“
raše livade

Poetski subjekti Livadine *Atlantide* nisu bojovnici već defetisti. Vidimo ih u trenutku kad napuštaju poprište priznajući poraz, ispunjavajući svoju dušu slomom i pogibelj. Cujemo ih, potom, kako nariču, kako tuže, kako žude. Čak i oni koji ruše nemoćni su u sebi. Jer anarhizam jeste svojevrsni defetizam. Rušenje kao radost stvaralaštva, to je bakunjinovska istina. Livadini satritelji (kakvo adekvatno ime: satiru sve pred sobom!) jesu anarhisti, po prevashodstvu. Kao krvava egzekutivna ruka nekakve represivne autokratske manjine, poetski subjekti Livadine starozavetno intonirane poeme *Knjiga o satriteljima* — iz anarhizma, rušeći sve oko sebe, ulaze u defetizam, rušeći sve u sebi. Gradirajući njihov krvavi, bogosatriteljski furiozni nalet, prikazujući ih kao simbol oruđa nekakve infernalne supstance, Livada ih tom starozavetnom intonacijom, istovremeno, i istorijski koreni i prevladava. Satritelji Isusa Navina i Livadini satritelji — to je isto! Uostalom: koliko moralnih devijacija, koliko neljudske grozote, i bogova prema ljudima, u sakralnim tekstovima. Kod našeg mladog pesnika je obrnuto. Izgleda da je, bar u poeziji, došlo vreme obračuna sa bogovima.

Ako se, danas, Livadini satritelji i huliitelji shvate kao opozicija svakoj vrsti institucionalizovanja, kao opozicija koja se otepla, koju je nemoguće kontrolisati, koja se totalno dehumanizirala, onda se to može shvatiti kao njeno iščašenje. Jer ona opozicija koja sebe dinamizira humanitetom, po pravilu nije brutalna, nije anarhistična. Da li je, znajući to, Livada ispevao svoj zalutali »pramen tame« kao moguću devijaciju opozicije, kao ekstrem jednog kretanja koji se istorijski može identifikovati? Ili je hteo da, po negaciji, u poeziji, koja je konkretno opšte, simbolički prikaže destrukciju kao jednu od mogućnosti konstrukcije? Kad ovo kažemo mislimo na onu, u celoj knjizi lajtmotivski prisutnu, sentencu starog satritelja koji izgovara u dletu, da se u ploču ureže, po sećanju, davni pohod na stubove Atlantove i bogove atlantidske. Kaže on: »*Otrov rušnje i vino gradnje iz istog se bureta toče.*«

Kad se pohod satritelja, tih prepotopskih übermenscha, u Atlantidi — zemlji iskušenja i pada — shvati kao zabluda, kao produženi čin besmislenog skrnavljenja od zemlje do neba, koji se, konačno, u efektinom klimaksu završava teofagijom — a tako se jedino i može shvatiti — jasno nam je da je za nihilizam i destrukciju potreban Pakao. Pakao kao strahovlada ništavila; pri čemu su destruktori žrtve svoje vrste. Oni su bez zavičaja, bez otadžbine, bez budućnosti. Satirujući sve, oni daleko nadilaze dijaboličnu, kreativnu, faustovsku skepsu. Oni su duh koji kaže NE, ne samo datoj istorijskoj situaciji, aktuelnom prisustvu, prethodnoj generacijskoj opredeljenosti i svojoj zastupljenosti. Oni kažu NE kosmosu. Oni ruše kosmos. I u sebi. Kao da o njima, satriteljima Livadinim, misli jedan od njihovih potomaka, radikalni nihilista, autor *Précis de décomposition* kad kaže: »Pa ipak,

volja da se potkopaju temelji svega što postoji rada želju za negativnom efikasnošću, a ta je želja jaka i neuhvatljiva poput grize koja nagrizu mladu životnu snagu nadanja...« (Sioran, str. 77). I još: »Život bi bio nepodnošljiv da nema snaga koje ga poriču« (isto, str. 59). Satritelji Raše Livade afirmišu smrt posebnim putem raspadanja svih vrednosti. Otpadnici od vere, tvrdokorni, pobunjenici protiv transcencije, egzaltirani do ludila od mirisa ljudske krvi u kojoj se kupaju — oni prelaze put skrnavljenja. Uprljati sve, to je njihova pobuna. I pesnik Livada daje poetski pano rasapa svih moralnih vrednosti, desakralizacije: ubijanja sveštenika, skrnavljenja hramova, incestuoznih scena, vešanja, seče, sadističkih mučenja — daje sve to kao imaginativnu prolegomenu za stvarnost: moguću pre, i sada, i posle. U svemu tome evo čudnog paradoksa: ovi nihilisti, »pomična klanica« bez smera i cilja, demistifikatori religijskih obrazaca, koji žele da demaskiraju, i uspevaju u tome, sve od zemlje do neba, destruktori apsoluta, blasfemisti iz besa, iz dosade, iz viška nagomilane energije, sve to rade u ime »novih idola«, »novih reči«, »novih ideja«:

Kada se takva jedna anarhična, agresivna masa, taj kasapski instrument represije, sretno s pesnicima — susret je u najvećoj mogućoj meri pun značenja. I, svakako, poguban za pesnike. Bar istorija ne manjka primerima. A, evo, Livada nas, poezijom, uverava da je isti slučaj i u mitskoj predistoriji transponovanog kao simbol kroz njegovu angažovanu imaginaciju. Livada i inače razlikuje ta dva sveta, vrlo oštro, do krajnje udaljenih polova, ali u nekom zanimljivom dijalektičkom suodnosu. I svet represije i svet impresije, da bi mogli da postoje, zasnivaju se na negaciji. Ali represija prelazi u agresiju, u brutalnost, koristeći brahijalnu silu, u anarhizam, a impresija poričući sve svetove želi da konstituiše, na ruševinama starih, koristeći njihov materijal i iskustva, nov svet, ontološki prihvatljiv, kao i raniji, a kvalitetno bolji od ranijih. Funkcija represije jeste destrukcija; funkcija impresije: konstrukcija. Na toj distinkciji Livada ispunjava svet Atlantide svedocima svesnim propasti, ali svojom jakom sveću koja je različitog porekla: iz toplog krila obnevidele ljubavi, iz pesimističke misli, iz profetskog izricanja, svedocima suprotstavljenim satriteljima mržnjom roba (*Dnevnik Galijota*), ironijom neprisustvovanja podanika (*Minosov povratak iz rata*). Prirodno je da je svet impresije mitski i simbolički umnožen, bogatiji, pa se zato Livada njime više i bavi u *Atlantidi*. To je svet sa jasnim i čvrstim sistemom vrednosti u sebi, ali spolja duboko ugrožen, poreknut. O njegovoj sudbini govori storija o katastrofalnom atlantidskom uronjenju. Sve-sni propasti oni je svedoče, izriču, i time se opredeljuju, iako izgubljeni. Njihovo opredeljenje, njihova je distanca, njihova opozicija. I to je prava opozicija.

Stavljen nasuprot satriteljima, na kraju knjige, a u predvečerje potonuća, još jedan negator pretvorice svoju sumnju, ali, ovoga puta, u altruistički zagrljaj:

»Postoje samo jedne usne koje verenički celivam

Usne vascelog sveta

Sveta što se klati između sumanosti koja potapa i pribranosti koja tone«

To je još jedno svedočenje o izgubljenima (»Zato što su zagubili sebe u dolini pričaju / Da nikog nema na visini«), ali sada na strani ljubavi za njih, još jedno životno iskustvo opredeljeno za komunikaciju sa transcendentnim ali na strani budućnosti. To je viđenje objavljenja koje će doneti utehu i smirenje. Makar i u smrti. I to posle punog, sadržajnog života, posle tražanja, posle nalaženja.